

ԱՆԱԾԻՏ

Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԺԱ. ՏԱՐԻ 1909

ՅՈՒՆԻՍ—ՅՈՒԼԻՍ

ԹԻԻ 3-4.

„ՄԻՐԷՅՈՒ ՅԻՄՆԱՄԵԱԿԸ“

Քանի մը շարժ ճող, գրական աշխարհը թունց անօրինակ փառաւորութեամբ, փրովանսական մեծ քաղաքին՝ Արլի մէջ, Փրովանսի մեծ բանաստեղծ Ֆրետերիք Միսթրալի անմահ հրաշակերտին՝ «Միքէյ»-ի յիշատակը:

Փրովանսը առնով անկախ թագաւորութիւն մը եղած է եւ ունեցած է իր ուրոյն բարբառն ու գրականութիւնը: Իր բարբառը, «օք»-ի լեզուն, նոյնիսկ աւելի կանուխ զարգացած, յղկուած է քան «օյլ»-ի լեզուն, այսինքն արդէ Ֆրանսերէնին նախնական ձեւը: Իր բանաստեղծութիւնը, թրուպատուրներու փափուկ քնարին վրայ մարդուած ու նրբացած, արուեստասէր շողողուն Արքունիքի մը եւ զղեակներու մէջ մշակուած, աւելի առաջ քան Ֆրանսական գրականութիւնը՝ ճանաչած է մեծ փայլով եւ ազդած է նոյնիսկ հելասային ծրանայի եւ Իտալիոյ: Բանաստեղծութեան վրայ. ֆեթրաքա աշակերտ մը եղած է Փրովանսի թրուպատուրներուն, Բայց հելասային ծրանային վիճակուած էր քաղաքական յաղթանակը տանիլ Հարաւին վրայ: Փրովանս կորսնցուցած է իր թագաւորութիւնը. եւ հետզհետէ իր ուրոյն գրականութեան

աժգուհած, տկարացած. եւ տեղի տուած է «օյլ»-ի լեզուով գրականութեան: Միսթրալի հոյակապ զերը եղաւ վերականգնացնել «օք»-ի լեզուն ու գրականութիւնը: Այն հզօր ու վճիտ հանճարովը որով օժտուած էր, Միսթրալ կարող էր՝ Տոտէի, Արէնի եւ ուրիշ Հարաւեցի գրագէտներու պէս՝ ֆրանսերէն գրականութեան յարիւ եւ անոր մէջ բռնել առաջին տեղերէն մին. գորովագին սիրով մը կապուելով իր փոքրիկ հայրենիքին հին յիշատակներուն, աւանդութիւններուն, երբեմն փառաւոր ու գեղեցիկ եղած լեզուին ու բանաստեղծութեանը, եւ նոյն ասեմն՝ իրր նուրբ գեղեցկագէտ՝ Լմբաշիւով թէ ինչ ինչնաւորակ ու մասնայատուկ գեղեցկութեան հանք մը կար շահագործելու՝ այդ լքուած բայց հարուստ հողին մէջ. Միսթրալ որոյնց իր ուժերը նուիրել փրովանսական գրականութեան վերածնունդին, եւ յաջողեցաւ: «Միքէյ»-ն, իր առաջին գործը, գլուխ-գործոց մը, փրովանսական բանաստեղծութեան մը ինքնուրոյն գոյութիւն մը վերստին ունենալու իրաւունքը արդարացեալ լիովին: Այդ քերթուածէն յետոյ, որ տիեզերական հոգակ մը ստացաւ, Միսթրալ հրատարակեց Քալիքսալ գիւցազներգութիւնը, ներքո քերթողական բորնիլը, Ռոնի Բերուածը՝ հայրենաշունչ վիպերգը, Յովնանա Բազուհի՝ ողբերգութիւնը, Ոսկի կղզիներ՝ քնարերգական բանաստեղծութեանց հաւաքածու, Քիլպրիփ գանձը, փրովանսական

լիզուի, պատմութեան, աշխարհագրութեան, բուսաբանութեան, տեղագրութեան, աշխարհագրութեան հանրագիտական բառարան, եւ իր Յիշատակները: Այդ բազմաձև գործին մէջ Միւրեյից մը միայն միշտ ամենէն կատարեալ եւ ամենէն լինելով ու հրապարակ աշխարհագրութիւնը: Անոր երեւումը ողջունուեցաւ լաւ մարթիւնէն խանդավառ յորդանով մը, ուր Ֆրանսական բռնաճնշման մեծ քնարերգուն սապէս կը խօսէր:

«... Բարեկ լուր մը պիտի տամ ձեզի այսօր... մեծ գիւցաղներգակ բանաստեղծ մը ծնած է, ճշմարիտ հոմերական բանաստեղծ մը մեր օրերուն մէջ յայտնուած, բանաստեղծ մը որ՝ ինչպէս Դեկալտի մարդիկը՝ Գրոի մէկ զայլախաղէն է ծնած. նախնական բանաստեղծ մը մեր անկումի դարուն մէջ. յոյն բանաստեղծ մը Ալկինոսի մէջ. բանաստեղծ մը որ զաւառաբարբառէ մը լեզու մը կը ստեղծէ ինչպէս Փեթրարա ստեղծեց իտալերէնը, որ գոհնիկ կործանէ մը կը հանէ երեւակայութիւնն ու ականջը դառնցնող պատկերալից եւ ներդաշնակ բարբառ մը, բանաստեղծ մը 25 տարեկան, որ՝ մէկ ցայտալից իր երակէն կը բլիսեցնէ՝ մաքուր ու ներշնչեալ ալիքներով, գեղջկական գիւցաղներգութիւն մը, ուր Հոմերի Ողիսականին նկարագրական տեսարանները եւ Դափնիս ու Բլոքի անմեղօրէն սիրատարփ տեսարանները, ջրիստոնէութեան սրբութիւններուն ու տխրութիւններուն խառնուած, երգուած են Լոնգոսի շնորհովը եւ Գրոի կոյրին վեհափառ պարզութեամբ:»

Ժօսիկնի հեղինակին այս գնահատումը այնքան ճիշտ էր որքան խանդավառ: Միւրեյոն կ'արթնցնէր հոմերական քնարին շատոնց ի վեր մարած ոսկի հնչիւնը: Եւ դասական արուեստի նմանողութիւն մը չէր ան. այն անհանդուրժելի «փասթիլ»ներէն չէր. որոնց մէջ յունական գեղեցկագիտութեան արտաքին գծերը կը կապուէին իմաստագիտին՝ առանց հոգին վերապրեցնելու. խառնուածքի, ցեղի, կլիմայի, դաստիարակութեան հանգիտութիւններով, եւ հանձարի ստեղծագործ կրակովը՝ Միւրեյը իրականապէս կը վերակենդանացնէր հոմերական վճիտ, վեհ ու մարդկային բանաստեղծութիւնը:

Ոչինչ աւելի պարզ է քան Միւրեյի Նիւթը.

digitised by

սիրոյ հասարակ պատմութիւն մըն է. որ կը սկսի քնքուշ հովուերգութեամբ մը, կ'անցնի գիւցաղական ու տառական փութերէ եւ կը վերջանայ եղբերակութեամբ: Այդ պատմութիւնը առիթ եղած է բանաստեղծին՝ անհեղու խումբ մը տիպարներ ամուր ու վերջնական գծերով, նկարելու իր երկրին բնական այլազան տեսարանները. պատկերացնելու իր ժողովին բարբերը, սովորութիւնները, հաւատալիքները, Ամէն ինչ այդ քերթուածին մէջ կը բլիսէ կեանքի աղբիւրէն. իրականութեան առողջ զգացումէն: Բայց վէպ մը չէ գործը, կեանքը նոյնութեամբ օրինակելու. չի ձգտոր՝ ինչպէս իրապաշտ վէպերը: Քերթուած մըն է. կ'երգէ կեանքը. ու երեւակայութիւնը հոն կը խառնուի իրականութեան, բայց երեւակայութիւն մը որ իրական է՝ եթէ կարելի է այսպէս ըսել՝ որովհետեւ. ժողովուրդին հոգին զայն յորիմ է ու կենդանի դարձուցած (*):

Յիշատակն կառավարութիւնն ու ժողովուրդը միշտ ամենախորին յարգանքով պաշարած են Միւրեյի ու իր գործը. քաջ ըմբռնելով որ այդ գրական ու ցեղային շարժումն մէջ քաղաքական պառակտման վտանգ չկար, այլ գեղեցկագիտական հարստութեան մը յաւելումը՝ Ֆրանսական ընդհանուր հայրենիքին համար: Տօներուն որ Արի մէջ կատարուեցան, փառաբանելու համար Միւրեյի ու Միւրեյիցը եւ Փրովանսի բանաստեղծութիւնը, Ֆրանսական կառավարութիւնը, ամբողջ Ֆրանսական մտաւորականութեան ներկայացուցիչները, օտար գրականութեան ներկայացուցիչներու հետ, խանդով ու պատկառանքով մասնակցեցան:

Այս առիթը կը հրատարակեն Միւրեյի քնարերգական էջերէն մէկ քանիսն հայերէն թարգմանութիւնը:

Ա. Ջ.

(*) Տեմի՛ Ա. Զօպանեան, ռուսալեզու Ֆրեդիկ Միւրեյի մասին, «Լուսին», 1905 թուականի հոկտեմբեր, 1908 յունուար-ապրիլ: